

Maria Zielińska*

PRACA PODCZAS STUDIÓW I JEJ WPŁYW NA ZMIANĘ W ROLACH SPOŁECZNYCH STUDENTA UNIWERSYTETU

ZARYS PROBLEMATYKI

Abstrakt. Praca zarobkowa podczas studiów powoli staje się normą w polskiej rzeczywistości. W życie i aktywność studencką coraz częściej wpisana jest aktywność ekonomiczna. Różne są motywacje podejmowania pracy zarobkowej. Najczęściej jest to chęć poprawienia własnej sytuacji ekonomicznej. Coraz częściej jednak praca podejmowana jest przez młodych ludzi w celu uzyskania doświadczeń zawodowych, którymi można wykazać się w staraniach o lepszą pracę po studiach i umieścić je w CV. Głównym celem artykułu jest próba odpowiedzi na pytanie, czy i w jakim zakresie praca podczas studiów wpływa na podstawową rolę i inne role społeczne studenta. Dane empiryczne pochodzą z badań zrealizowanych wśród studentów Uniwersytetu Zielonogórskiego w 2015 roku.

Słowa kluczowe: młodzież akademicka, rola studenta, struktura roli, konflikt ról, rozłam w roli, praca.

1. Wprowadzenie

Zmiany dokonujące się w Polsce po 1989 roku i później skutkowały przemianami w różnych obszarach życia społecznego, a to z kolei wpływało na zmiany zachowań, postaw, co oznacza, że także ulegały przemianom role społeczne.

Niniejszy artykuł poświęcony jest problematyce przemian wewnętrznej stratyfikacji ról jednostki w odniesieniu do ról społecznych studentów. Kwestie te podejmował już Florian Znaniński w latach 40. ubiegłego wieku (Znaniński 1997)¹,

---

* Instytut Socjologii, Wydział Pedagogiki, Psychologii i Socjologii, Uniwersytet Zielonogórski, e-mail: m.zielinska@is.uz.zgora.pl

¹ W swojej książce autor pokazuje różne obszary życia studenckiego na Uniwersytecie w Illinois (USA) w aspekcie porównawczym. Na szczególną uwagę zasługuje zwrócenie przez autora uwagi na uwikłania ról społecznych studentów w całą sieć zależności występujących w tzw. kontaktach poza obowiązkowymi zajęciami, obejmujących szeroką sferę ich aktywności społecznej wykraczającej poza mury sal wykładowych, poza relację uczeń–profesor, składających się na życie

analizując role społeczne studentów uczelni amerykańskiej. Od tego czasu uniwersytety, w tym szczególnie polskie, ulegały przeobrażeniom. Przemiany dokonujące się w Polsce po 1989 roku skutkowały zmianami koncepcji nauczania na wyższych uczelniach. Architekci kolejnych reform edukacyjnych wzorowali się m.in. na funkcjonowaniu takich instytucji w Europie i w Stanach Zjednoczonych. Przez prawie trzy dekady zmianom ulegały programy i charakter studiów, pojawiło się nie tylko szereg nowych uczelni (w tym również niepublicznych i prywatnych), ale i nowe kierunki, specjalizacje, nowe formy studiowania (przede wszystkim studia niestacjonarne, postdoktorskie, e-learning), nowe programy wymiany studenckiej (MOST, Erasmus) i nowe spojrzenia na role nauczycieli akademickich i studentów. Wszystkie te zmiany w moim przekonaniu wpływały na przeobrażenia w rolach studenta. Problematyka ta zasługuje na uwagę z kilku przynajmniej powodów:

1. Współczesne analizy aktywności studentów koncentrują się przede wszystkim na opisywaniu poszczególnych obszarów tej aktywności bez prób ukazania związków zachodzących między nimi. Najwięcej analiz poświęconych jest zagadnieniom adaptacji młodych ludzi do studiów, zróżnicowaniu motywów podejmowania studiów, uwarunkowaniom wyboru kierunku studiów, kwestiom dopasowania treści programowych do przyszłego zawodu itp. Natomiast w moim przekonaniu zbyt mało uwagi poświęca się na analizę środowisk akademickich jako środowisk społecznych kształtujących osobowość studentów, w tym między innymi sposób pełnienia ról społecznych i wzory społecznych zachowań.

2. Praca zarobkowa podczas studiów staje się coraz powszechniejszą aktywnością, ale na ogół analizowana jest w oderwaniu od innych ról społecznych studenta i ukazywana przede wszystkim w kontekście ułatwienia wchodzenia na rynek pracy, związków pracy podczas studiów z kierunkiem studiów, czy znaczenia tej pracy dla kariery zawodowej.

3. Praca zarobkowa i wejście w rolę pracownika powoduje zmiany w strukturze podstawowej roli studenta. W związku z tym, że coraz częściej pracę zarobkową (nie tylko z powodów materialnych) podejmują studenci podczas studiów, warto spróbować odpowiedzieć na pytanie, czy i w jakim zakresie ten rodzaj aktywności wpływa na pełnienie innych ról społecznych, w tym podstawowej roli studenta.

Celem podstawowym niniejszego artykułu jest próba odpowiedzi na pytanie, czy i w jakim zakresie praca zarobkowa studentów uniwersyteckich studiów stacjonarnych wpływa na wykonywanie roli podstawowej i innych ról społecznych studenta?

Teoretycznych inspiracji do analizy wyników badań empirycznych, do których będę odwoływała się w artykule, dostarczyły przede wszystkim koncepcje ról społecznych R.H. Turnera (Turner 1978), E. Goffmana (Goffman

---

codzienne campusu. Warto podkreślić wypuklenie przez Znanieckiego dwóch aspektów, które miały ogromne znaczenie dla kształtowania się ról społecznych studentów: warunków powstawania w różnych kręgach i grupach studenckich społecznych ról przywódców oraz znaczenia realizowania przez studentów ich własnego „extracurricularnego” programu studiów poprzez „self-education”.

1981; 1961) oraz koncepcja sformułowana na gruncie mikrosocjologii strukturalnej przez J. Szmatkę (Szmątka 1989), a także koncepcja kształtowania się wzorów zachowań społecznych i przemian społecznej osobowości studentów E. Hajduka (Hajduk 1982). Dane empiryczne pochodzą z badań przeprowadzonych w 2015 roku wśród studentów Uniwersytetu Zielonogórskiego².

Już na wstępie chciałabym zaznaczyć, że artykuł jest jedynie wprowadzeniem do problematyki przemian społecznych ról studentów, pewnym zarysem, a nie pogłębioną analizą. Zaprezentowane podejście i przedstawiony model zależności zmiennych empirycznych może być wstępem i inspiracją do podjęcia bardziej gruntownych studiów nad dokonującymi się na polskich uniwersytetach zmianami w zakresie definiowania i realizowania roli studenta.

2. Młodzież akademicka jako kategoria socjologiczna

Młodzież stanowi ważny segment struktury społecznej. Młodzież akademicka jest szczególną kategorią wśród ogółu młodzieży. Od pozostałych osób znajdujących się w fazie życia nazywanej wczesną dorosłością różni się tym, że studiując, uzyskuje dłuższy niż ich niestudujący rówieśnicy okres moratorium. W założeniu studia przygotowują do pełnienia w przyszłości roli elity intelektualnej i menadżerskiej. Posiadacze dyplomów wyższych uczelni mają zajmować wyższe stanowiska, sprawować funkcje kierownicze, tworzyć kulturę, wychowywać nowe pokolenia.

Studenci tworzą swoistą subkulturę, choć współcześnie nie jest ona już tak znacząca jak kiedyś. Przed zmianą systemową w Polsce w 1989 roku życie studenckie było niezwykle intensywne. Na uczelniach i w akademikach podejmowano debaty intelektualne, społeczne i polityczne, zakładano kabarety studenckie, odbywały się festiwale piosenki studenckiej, prezentowano spektakle teatrów studenckich i podejmowano wiele innych aktywności, które były wpisane w rolę społeczną studenta uniwersytetu. Obecnie życie z akademików w dużej mierze przeniosło się do wspólnie wynajmowanych mieszkań studenckich, a uczelnie popołudniami często świecą pustkami.

Okoliczności te stanowią ogólne ramy funkcjonowania nie tylko nauki, lecz także innych dziedzin życia społecznego, którego związki z edukacją wyższą są

---

² Projekt realizowany w ramach badań statutowych Instytutu Socjologii Uniwersytetu Zielonogórskiego. Opis projektu, dane empiryczne i ich opracowanie zamieszczone zostały w publikacji pt. *Młodzież w czasach nieufności. Studenci zielonogórcy o sobie i innych*, wydanej pod redakcją M. Zielińskiej i D. Szaban przez Wydawnictwo Uniwersytetu Zielonogórskiego oraz Fundację Obserwatorium Społeczne Inter Alia (e-book) (Zielona Góra 2016). Próba miała charakter losowo-warstwowy i była reprezentatywna dla studentów III roku studiów. Przyjmując, że Uniwersytet Zielonogórski jest reprezentatywny dla uczelni w miastach średniej wielkości, to uzyskane wyniki można uogólniać na podobne do niego uczelnie.

bardzo ściśle. Warto w tym miejscu przytoczyć fragment ze wstępu do ekspertyzy dotyczącej szkolnictwa wyższego w Polsce:

Rozumiejąc powody, dla których uczelnie wyższe stały się „bastionami demokracji”, gdzie idea „wiedzy dla wiedzy” ustąpiła „wiedzy użytecznej”, żyjemy głębokie przekonanie, że pragmatyzm leżący u podstaw nowej filozofii kształcenia wyższego, podzielany dziś przez decydentów edukacyjnych, rodziców, młodzież, dalece odbiega od pierwotnych sensów i ulega daleko idącej prymitywizacji. Zmienia to nie tylko model funkcjonowania uczelni, wypacza sens kształcenia akademickiego i obniża jego jakość, lecz również – paradoksalnie – skutkuje brakiem spodziewanej praktycznej „wartości dodanej” w postaci samodzielnie myślących, krytycznych i produktywnych innowatorów, dla których prawdziwym wyzwaniem nie są nowe umiejętności i technologie, lecz pytanie o to, jak, do czego, a zwłaszcza po co ich używać³.

W kontekście tej refleksji dostarczanie wiedzy o wypełnianiu roli społecznej studentów w tej bardzo „płynnej” rzeczywistości akademickiej ma duże znaczenie.

Rzeczywistość akademicka ulega przekształceniom, co wymaga od studentów przystosowania się i zmian zachowań, tak by odpowiadać na oczekiwania wykładowców, rodziców, kręgów towarzyskich, a jednocześnie rozwijać własną osobowość i zainteresowania. Wydaje się, że w ciągu ostatniego ćwierć wieku oczekiwania te zmieniały się dynamicznie, przede wszystkim pojawiło się nowe wyzwanie. Praca zawodowa studentów powoli staje się codziennością, a wykazanie jej w swoim CV jest ważne. Model studiów łączonych z pracą jeszcze w początkach lat 90. dotyczył przede wszystkim tzw. studiów zaocznych, przeznaczonych dla osób już pracujących, które za zgodą swoich pracodawców podwyższały swoje wykształcenie. Studenci studiów dziennych wówczas sporadycznie podejmowali pracę zarobkową i na ogół nie miała ona związku z kierunkiem studiów czy przyszłym zawodem. Współcześnie praca studentów jest wskaźnikiem ich operatywności, zaradności, a jeśli ściśle wiąże się z kierunkiem studiów, staje się wyznacznikiem umiejętności zawodowych (zob. Gołdyka i in. 1999). Artykuł niniejszy dotyczy studentów studiów stacjonarnych podejmujących podczas studiów pracę zarobkową.

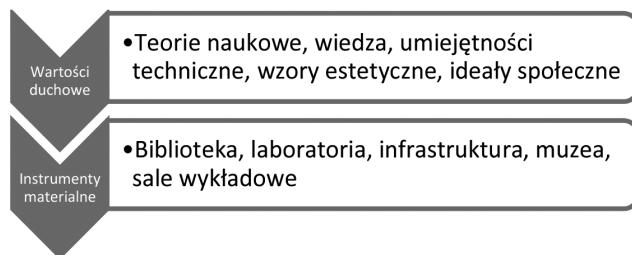
3. Role społeczne studenta – inspiracje teoretyczne i założenia badawcze

Okres studiów to faza w życiu młodego człowieka, w której nabywa on kompetencje do pełnienia przyszłych ról zawodowych. Podczas studiów zdobywa wiedzę i kwalifikacje przygotowujące go do zawodu, potwierdzone dyplomem. Rola studenta wymaga określonych zachowań. F. Znaniecki pisał:

³ Por. Szczepański, Szafranec, Śliz 2015: 6.

Kiedy jednostka wstępuje na uniwersytet, zamierza (z jakichkolwiek względów) podzielać niektóre wartości kulturowe z obszernego kompleksu posiadanego przez dany uniwersytet i jego członków. Są to przede wszystkim wartości duchowe (teorie naukowe, umiejętności techniczne, wzory estetyczne, ideały społeczne), których nosicielami są wykładowcy uniwersytetu. Uniwersytet posiada również instrumenty materialne potrzebne do uczestniczenia we wskazanych wartościach duchowych: biblioteki, laboratoria, infrastrukturę, muzea, budynki, w których mogą być przeprowadzane działania zbiorowe itd. Dzięki przyjęciu do roli studenta jednostka uzyskuje dostęp do tych wartości i od tej chwili staje się (przynajmniej potencjalnie) związana ze wszystkimi osobami uczestniczącymi w tych wartościach. Dlatego też wspólne uczestnictwo w kulturowych dobrach uniwersytetu traktowane jest przez uczestników (*explicit* lub *implicit*) za tworzące wspólną więź społeczną, łączącą każdego z nich. Ogół członków uniwersytetu stanowi więc potencjalny krąg społeczny, do którego wchodzi nowi studenci (Znanięcki 1997; 2011).

Propozycje Znanięckiego można przedstawić w formie graficznej (zob. rys. 1).

Rysunek 1. Wartości duchowe i instrumenty materialne tworzące krąg społeczny ogółu członków uniwersytetu

Źródło: opracowanie własne

Celowo przywołałam koncepcję Znanięckiego, bo pokazuje ona, jak dalece wzór współczesnego studenta odbiega od tego opisywanego przez klasyka. Dziś bibliotekę coraz częściej zastępuje komputer z dostępem do danych, większą wagę przywiązuje się do tzw. „twardych umiejętności” niż do wartości duchowych. Widoczne jest to nawet w regulaminach studiów różnych uczelni. Studenci wchodzący do tego kręgu poddawani są, jak przed wielu laty, strukturalnie narzuconym nakazom roli, które z założenia uznają przyjmując rolę studenta, co potwierdzone jest poprzez akt immatrykulacji i zapisane w regulaminie studiów⁴.

⁴ Regulamin studiów na Uniwersytecie Zielonogórskim, Rozdział 2 stanowi:

Studenci mają prawo do: 1) zdobywania wiedzy, rozwijania własnych zainteresowań naukowych, 2) korzystania w tym celu z pomocy pracowników i organów Uniwersytetu, jak też z uczelnianych pomieszczeń, urządzeń, środków i zbiorów bibliotecznych, zgodnie z obowiązującymi przepisami, 3) uczestniczenia w otwartych zajęciach dydaktycznych realizowanych na całym Uniwersytecie, 4) zrzeczania się w kołach naukowych i uczestniczenia w badaniach naukowych prowadzonych przez Uniwersytet, 5) składania do władz Uniwersytetu skarg i wniosków dotyczących toku studiów, procesu nauczania

Prawa i obowiązki studentów określają jednoznacznie podstawową rolę studenta, której sposób realizacji przez jednostki można weryfikować poprzez używane oceny, różnego rodzaju nagrody otrzymywane w trakcie studiów (nagrody Dziekana, Rektora, Prezydenta Miasta, Ministra itp.), stypendia naukowe, dyplomy, wyróżnienia, granty naukowe, sportowe. Inne role społeczne nie są tak wyraźnie skodyfikowane i trudno precyzyjnie wyodrębnić normy przypisane do nich, tym bardziej że ich wzory zmieniają się dynamicznie. Można założyć jednak, że między rolą podstawową (i cechami podstawowymi) a pozostałymi występuje korelacja, a związki te uwarunkowane są czynnikami strukturalnymi, osobowościowymi i środowiskowymi.

Wcześniej pełnione role społeczne, sposoby wypełniania tych ról oraz nowe, pełnione w trakcie studiów role wpływają na ukształtowanie się określonego typu studenta, co jest wypadkową postaw wobec uczelni, wykładowców, własnych zainteresowań, oczekiwań rodziców i innych kręgów społecznych (w tym towarzyskich). Można również przyjąć założenie, iż między typem studenta a orientacją życiową zachodzi związek, tzn. określony sposób wypełniania roli studenta skorelowany jest z celami życiowymi, systemem wartości i tym samym z orientacjami życiowymi (por. m.in. Mądrzycki 1996; Ehrlich 1995; Zielińska 1997).

Jak pisał J. Szmatka, cechy podstawowe danej roli wyznaczają jej rzeczywisty charakter, stanowią o jej odrębności. Cechy wystarczające dla danej roli to takie, których brak w sposób istotny odbija się na swoistym charakterze roli, cechy peryferyjne natomiast są nieistotne dla pełnionej roli, a ich brak nie pozbawia roli jej istoty (Szmatka 1989). W wyniku procesu uspołeczniania następuje internalizacja roli studenta, a jest to uwarunkowane wieloma zjawiskami.

Proces uspołecznienia zachodzi w następstwie działania kadry nauczycielskiej, organizacji studenckich i samorządowych, kręgów towarzyskich i własnej aktywności studenta. Pozycję wyróżnioną w zespole determinant przypisuje się organizacji procesu dydaktycznego. Ona to przesądza o charakterze styczności kadry nauczycielskiej ze studentami i skuteczności oddziaływania jej na różne aspekty osobowości studenta. Uznanie uczelni za wyróżniony składnik nowego

---

oraz warunków socjalno-bytowych, 6) zrzeszania się w organizacjach studenckich, 7) wybierania swoich przedstawicieli do organów samorządu studenckiego i organów kolegialnych Uniwersytetu oraz do ubiegania się o wybór do tych organów, 8) rozwijania zainteresowań kulturalnych, turystycznych i sportowych oraz korzystania w tym celu z urządzeń i środków uczelnianych, 9) otrzymywania świadczeń pomocy materialnej i korzystania z bezpłatnej opieki lekarskiej, na zasadach określonych odrębnymi przepisami, 10) uznania efektów kształcenia zdobytych w innej jednostce na zasadach określonych właściwymi przepisami.

Do podstawowych obowiązków należą: 1) postępowanie zgodne z treścią ślubowania, regulaminem studiów oraz innymi przepisami obowiązującymi na Uniwersytecie, 2) zdobywanie wiedzy z zachowaniem zasad uczciwości, 3) uczestniczenie w zajęciach dydaktycznych, 4) przestrzeganie dobrych obyczajów wspólnoty akademickiej, 5) dbanie o dobre imię Uniwersytetu i o godność studenta, 6) poszanowanie mienia Uniwersytetu, 7) niezwłoczne powiadamianie dziekana o zmianie danych osobowych (imię, nazwisko i adres), 8) znajomość obowiązujących w Uczelni przepisów dotyczących studentów.

dla studenta środowiska wychowawczego sprawia, że wewnętrzna jej struktura i system kulturowy podlegają analizie socjologicznej. Komponenty układu formalnego i nieformalnego uczelni zmieniają się w okresie biografii studenta, podobnie jej system kulturowy. Z tego powodu przystosowanie studenta jest procesem, nie zaś aktem jednorazowym. Jako proces ciągły – chociaż o różnym natężeniu – modyfikuje przebieg procesu uspołecznienia u dowolnie wybranego zbioru studentów (Hajduk 1980: 14).

Różny może być charakter przystosowania studentów. Student może przystosować się do kręgu towarzyskiego, a nie przystosować się do wymogów wykładowców; może szybko opanować techniki studiowania i dostosować się do zróżnicowanych wszak oczekiwań pracowników dydaktycznych, a może mieć trudności w adaptowaniu się do warunków mieszkania w domu studenckim itd. Student w procesie socjalizacji akademickiej przystosowuje się do nowego statusu społecznego. Wyznacza go estyma społeczna przypisana do roli studenta, oczekiwania w zakresie samodzielności, aktywności kulturalnej i towarzyskiej. Wyznacza go także prawnie określona dojrzałość i towarzyszące jej obowiązki i uprawnienia obywatelskie.

[...] Pojawiają się (różne) oferty w okresie, gdy kontrola decyzji studenta przez rodziców uległa ograniczeniu, a kontrola ze strony nauczycieli akademickich nie rozciąga się na inne, pozadydaktyczne rodzaje aktywności. Natomiast dojrzałość umysłowa nie zawsze odpowiada złożoności następstw społecznych i indywidualnych dokonywanych samodzielnie wyborów (Hajduk 1980: 16).

Pełniąc rolę studenta, nadal pozostaje on członkiem rodziny pochodzenia (i ewentualnie rodziny własnej, jeśli taką już posiada), członkiem grup rówieśniczych z miejsca swojego pochodzenia, nowych grup towarzyskich zawiązanych podczas studiów, innych kręgów społecznych (kół naukowych, Samorządu Studenckiego, klubu sportowego, klubów studenckich, stowarzyszeń, organizacji społecznych, fundacji, organizacji pozarządowych, wolontariatów, partii, Rad Wydziału, Senatu itp.). Jeżeli podejmuje pracę zarobkową, pełni również rolę pracownika, podlegając normom pracy wynikającym z kodeksu pracy. Wielość pełnionych ról może stać się przyczyną konfliktu ról i spowodować rozłam w roli (zob. Szmatka 1989: 204; Goffman 1961; 1981).

Praca wykonywana już nie doraźnie, czasowo lub/i wakacyjnie jest dużym obciążeniem. Oznacza to, że jej wykonywanie podczas studiów skutkować musi ograniczaniem innych ról bądź niepełnym ich wykonywaniem. Celem artykułu jest próba odpowiedzi na pytanie, czy praca zarobkowa współczesnych studentów uniwersytetu prowadzi do rozłamu w roli studenta, kosztem jakich innych ról społecznych jest wykonywana, jakie strategie są podejmowane w celu zredukowania wewnętrznego konfliktu ról?

Koncepcja roli studenta zakłada związki między strukturalnie narzuconymi nakazami ról a osobowościową definicją roli. Strukturalne nakazy ról obejmują z jednej strony ułatwienia ról, z drugiej dylematy ról. Dylematy wynikają

z nieostrości sformułowania niektórych norm, wartości, nakazów, co umożliwiła rozbieżne interpretacje, czy wręcz kolizję z pozostałymi nakazami roli. „Układy ról społecznych akceptowane przez różne grupy, a konkurencyjne dla układu stanowiącego wyraz oczekiwań kadry nauczycielskiej, mają niemały wpływ na proces uspołecznienia, inspirowany i organizowany przez kadrę” (Hajduk 1982: 24). Układ ról społecznych może ulegać zmianie podczas całego okresu studiów. Wektor przemian jest dowolny, tzn. dowolna rola każdego układu może stać się dominująca, wyprzedzając na skali ważności inne role. Zawarcie związku małżeńskiego, urodzenie dziecka, podjęcie pracy zarobkowej podczas studiów może spowodować, że podstawowa rola studenta zostanie „zepchnięta” na dalszy plan. Na pewno pełnienie ról społecznych podczas studiów jest skutecznym mechanizmem kształtowania się osobowości studenta, choć ostateczny rezultat jest wypadkową wielu czynników, w tym zdarzeń losowych. Pełnione przez jednostkę w ciągu jej życia role społeczne pozostają w różnych relacjach i tworzą określoną strukturę, która polega na: (1) ilościowym wzroście podejmowanych ról, (2) zmianie gradacji poszczególnych ról, (3) wzroście lub spadaniu natężenia konfliktów wewnątrz ról. Zasadniczo społeczne oczekiwania wobec pełnienia określonych ról sprowadzają się do wzrostu znaczenia decyzji własnych w działaniu postulowanym przez kulturowy nakaz roli oraz przechodzenia od fazy uczestnictwa do fazy współdziałania z innymi jednostkami. Zakłada się również, że rozwój osobowości społecznej jest sprzężony z podejmowaniem coraz większej liczby ról społecznych. Istotne zadanie dla każdej jednostki to poradzenie sobie z wielością ról i ze sprzecznymi nakazami poszczególnych ról. Normatywne sprzężenie ról wystąpi wówczas, gdy w danym układzie społecznym (na uczelni wyższej) zostaną one (role społeczne) przypisane jednej kategorii członków i będą pełnione następczo lub jednocześnie, dopóki rola podstawowa w tym zespole jest przez tę kategorię członków formalnie realizowana.

W badaniach dotyczących przemian osobowości społecznej studentów (Hajduk 1982) wyodrębniono (w oparciu o badania empiryczne) pięć typów studentów, będących w istocie odzwierciedleniem sposobu pełnienia roli podstawowej, gdzie odmienne preferencje ról społecznych i odmienne sposoby pełnienia ról społecznych stanowiły empiryczną przesłankę tej typologii⁵. Role społeczne tworzące konstrukt zwany rolą studenta mogą pozostawać w tym samym okresie życia w następujących relacjach: (a) sprzężone normatywnie i rzeczywiście, (b) sprzężone tylko normatywnie, (c) sprzężone rzeczywiście, normatywnie nie, (d) niesprzężone normatywnie i niesprzężone rzeczywiście.

Sprzężenie ról społecznych może osiągać różny stopień: „Rzeczywiste sprzężenie ról społecznych, typowe dla studentów, jest silnie warunkowane wzorami aktywności dominującymi w grupach studenckich, których działalność zachodzi poza zasięgiem kontroli nauczycieli akademickich lub aktywu samorządowego.

---

⁵ Szczegółowe zasady konstruowania typologii i charakterystyka wyróżnionych typów omówiona jest w pracy Hajduka (1982: 52–57).

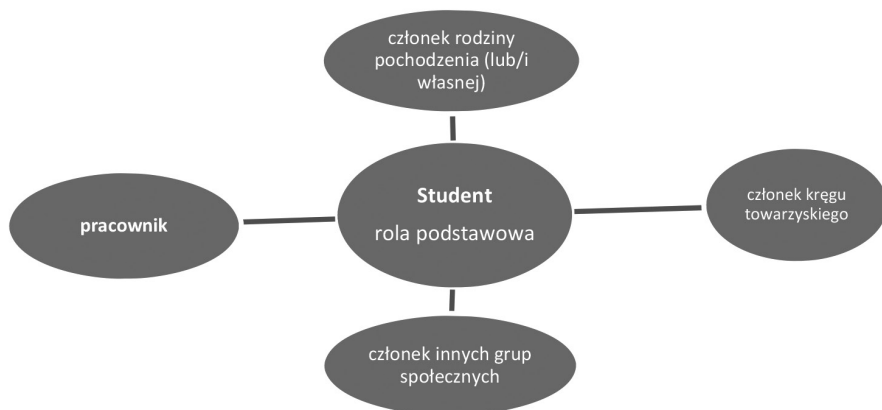

Niekiedy jest ono wytworzone przez kulturowe wzory samorzutnie kształtujące się w różnych układach nieformalnych, mniej przez samą organizację procesu dydaktycznego” (Hajduk 1982: 44–45). Jeżeli do pełnionych ról społecznych dochodzi rola pracownika, podlegającego prawu pracowniczemu, to pojawia się nowe sprzężenie i nowa struktura roli.

Można przyjąć założenie, że podstawowa rola studenta charakteryzuje się harmonią zachodzącą między trzema elementami struktury roli: strukturalnymi nakazami roli, dyspozycjami psychicznymi i cechami osobowościowymi jednostki oraz jej koncepcją roli. Zaburzenie tej harmonii na ogół wiąże się z „wyjściem” z roli studenta. Niewypełnianie strukturalnych nakazów (uzyskiwania pozytywnych ocen) pozbawia jednostkę prawa do pełnienia tej roli. W związku z tym, że dobrowolnie przyjmuje się rolę studenta, oznacza to, że jest ona zgodna z własną koncepcją roli. Choć zasadniczo rola podstawowa studenta nie ulega zmianom, to pozostałe jej wymiary zmieniają się. Ważne jest poznanie zakresu i kierunku tych zmian.

Przyjęto wstępne założenie, że praca podczas studiów, posiadająca cechy peryferyjne w strukturze roli studenta, współcześnie w sposób znaczący wpływa na cechy podstawowe i prowadzi do istotnej zmiany jej strukturalizacji. Zmianie ulegają przede wszystkim cechy wystarczające, co w sposób istotny odbija się na swoistym charakterze roli studenta.

Na rysunku 2 przedstawiono uproszczony schemat ról społecznych studenta, rola podstawowa znajduje się w centrum. Pozostałe role umieszczone są w społecznej przestrzeni równorzędnie. To między nimi przede wszystkim dochodzi do napięć i konfliktów, lecz o peryferyjności jednej lub kilku ról decyduje jednostka, dokonując własnych wyborów. Zmiana strukturalizacji roli społecznej studenta zachodzi ostatecznie w obrębie innych niż podstawowa ról.

Rysunek 2. Role społeczne studenta

Źródło: opracowanie własne

4. Charakterystyka badań zielonogórskich i konstrukcja podstawowych zmiennych

Poddani badaniom studenci to nie nowicjusze. Celowo dobrano do próby badawczej studentów trzeciego roku studiów. Ukończenie licencjatu to moment kluczowy dla przebiegu dalszego życia. Jednostka staje przed kolejnym ważnym wyborem: (1) podjęcia dalszej edukacji na tym samym lub innym kierunku studiów, (2) przejścia na rynek pracy, (3) łączenia pracy z edukacją (np. przez przejście na studia w trybie niestacjonarnym).

Trzy lata studiów są okresem wystarczającym, by studenci przyswoili szereg zachowań przypisanych roli studenta, opanowali strategie studiowania, co oznacza, że zespół różnych uwarunkowań ukształtował zbiór cech, na podstawie których można przypisać ich do określonego typu studenta z uwagi na sposób pełnienia roli i wewnętrzną jej strukturę.

W badaniu wzięło udział 418 studentów III roku studiów I stopnia (licencjackich) z Uniwersytetu Zielonogórskiego. Mężczyźni stanowili niespełna 38%, a kobiety nieco ponad 62% badanych. W momencie realizacji projektu pracowało 145, czyli niespełna 35% spośród wszystkich respondentów⁶.

Do modelu regresji liniowej zastosowano następujące konstrukty:

1. Podstawowa rola studenta wyrażająca się poprzez następujące wskaźniki:
  - Uzyskiwane najczęściej oceny (wskazania respondenta);
  - Czas potrzebny do przygotowania się do zajęć (wskazania respondenta);
  - Czas potrzebny do przygotowania się do egzaminu (wskazania respondenta);
  - Systematyczność uczenia się.

W tabeli 1 pokazano zależności między pracą a uzyskiwanymi ocenami i ilością czasu potrzebnego na przygotowanie się do zajęć i do egzaminu. Nie widać istotnych różnic w uzyskiwanych ocenach między studentami pracującymi i niepracującymi. Ciekawe, że studenci pracujący wskazywali częściej niż niepracujący oceny bardzo dobre i celujące. Wyraźna różnica zachodzi w ilości czasu potrzebnego na przygotowanie się do zajęć i do egzaminów. Wśród studentów pracujących 1/4 wcale nie przygotowuje się do zajęć (14,4% wśród niepracujących), a ponad 1/5 przygotowuje się do egzaminu w przeddzień (15,6% niepracujących). Zauważyć można, że uzyskiwane oceny (deklarowane) w stosunku do czasu potrzebnego do przygotowania się do zajęć i egzaminów są względnie dobre. Ponad połowa to oceny dobre, bardzo dobre i celujące.

---

⁶ Szczegółowe zasady doboru próby, przyjętych w badaniu metodologicznych założeń, a także informacje o przebiegu realizacji badania znajdują się w opracowaniu *Młodość w czasach nieufności* (op. cit.).

Tabela 1. Praca podczas studiów a nauka

Uzyskiwane najczęściej oceny	Studenci pracujący (w %)	Studenci niepracujący (w %)
Dostateczne i dobre	14,5	16,2
Dobre	27,6	25,2
Dobre i bardzo dobre	44,1	49,2
Bardzo dobre i celujące	13,8	9,4
Czas potrzebny do przygotowania się do zajęć	Studenci pracujący (w %)	Studenci niepracujący (w %)
Nie przygotowuję się wcale	25,0	14,4
Do 1 godziny	46,5	45,8
1–2 godzin	15,3	21,4
2 i więcej godzin	13,2	18,5
Czas potrzebny do przygotowania się do egzaminu	Studenci pracujący (w %)	Studenci niepracujący (w %)
Nie przygotowuję się wcale	2,8	2,6
Dzień przed egzaminem	22,2	15,6
2–7 dni przed egzaminem	64,6	70,4
2–3 tygodni przed egzaminem	9,0	10,0
Przygotowuję się na bieżąco	1,4	1,5

Źródło: opracowanie własne.

5. Inne formy aktywności

Jak pisano wyżej, poza rolą podstawową student pełni wiele innych ról, z których część jest pozytywnie sprzężona z rolą podstawową (zarówno normatywnie, jak i rzeczywiście), część nie jest sprzężona ani normatywnie, ani rzeczywiście. Również część z nich posiada cechy wystarczające dla roli podstawowej, co oznacza, że ich brak w sposób istotny odbija się na swoistym charakterze roli podstawowej. Wstępnie przyjęto założenie, że to właśnie kosztem rezygnacji lub ograniczeń innych w tych rolach studenci podejmują pracę zarobkową.

Wyróżnione rodzaje aktywności to:

1. Aktywność sportowa: sport i gry sportowe, ćwiczenia rehabilitacyjno-zdrowotne;
2. Rekreacja: wyjazdy za miasto, „na łono natury”, spacer po mieście, odpoczynek, relaks, podróże za granicę, podróże po Polsce;

3. Uczestnictwo w kulturze masowej: regularne oglądanie seriali telewizyjnych, chodzenie do kina, słuchanie muzyki;

4. Uczestnictwo w kulturze wyższej: uczęszczanie do pozostałych instytucji kultury (teatry, muzea, galerie sztuki), udział w koncertach muzyki klasycznej i współczesnej;

5. Uczestnictwo w życiu towarzyskim: spotkania z przyjaciółmi, z chłopakiem/dziewczyną, odwiedzanie kawiarni, barów, clubbing, uczestnictwo w młodzieżowych grupach, stowarzyszeniach, subkulturach;

6. Aktywność internetowa: gra w gry komputerowe, także on-line, korzystanie z Internetu – portale społecznościowe, przeglądarki, serwisy, komunikatory itp.;

7. Realizacja hobby i własnych zainteresowań: uczestnictwo w amatorskich działaniach artystycznych, artystyczna twórczość, gra na instrumentach muzycznych, malarstwo itp., hobbystyczna działalność techniczna, konstruowanie, modelarstwo itp., inne amatorskie zajęcia, jak kolekcjonowanie, fotografia itp.

6. Praca zarobkowa

Ostatnim konstruktem wpisanym do modelu regresji jest praca zarobkowa. Jeżeli na uczelni średniej wielkości, znajdującej się w mieście również średniej wielkości, blisko 40% studentów III roku studiów podejmuje pracę, to można przyjąć, że te wielkości rosną wraz z wielkością miast. W dużych miastach możliwości zatrudnienia studentów są dużo większe, większe też są możliwości znalezienia pracy zgodnej (lub bliskiej) z kierunkiem studiów lub specjalnością.

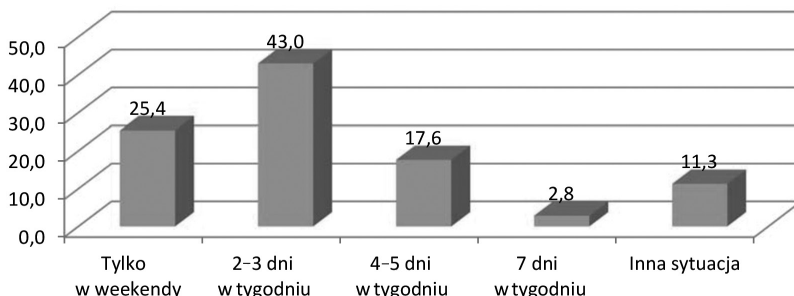
Tabela 2. Przyczyny podjęcia pracy przez studentów podczas studiów (w%)*

Dlaczego podjąłeś (podjęłaś) pracę zarobkową?	%
Chciałem/am być niezależny(a) finansowo od rodziców	72,3
Chciałem/am zdobyć pieniądze na osobiste potrzeby	68,1
Byłem/am zmuszony(a) częściowo/w całości utrzymywać się w trakcie studiowania	34,8
Chciałem/am zdobyć doświadczenie zawodowe	25,5
Chciałem/am zdobyć pracę jeszcze przed zakończeniem studiów	25,5
Miałem/am dużo wolnego czasu, który chciałem/am pożytecznie zagospodarować	24,8
Chciałem/am zdobyć znajomości i kontakty, które mogą okazać się przydatne w przyszłości	19,9
Byłem/am zmuszony(a) pomagać finansowo rodzicom	11,3
Chciałem/am zaimponować znajomym	7,8
Inne	4,3

* Dane nie sumują się do 100, ponieważ respondenci mogli wybierać kilka możliwości.

Źródło: opracowanie własne.

Z tabeli 2 wynika, że kwestie materialne były istotną przyczyną podejmowania pracy podczas studiów, w tym najważniejsze było uzyskanie niezależności finansowej (prawie 2/3 wskazań) oraz chęć zdobycia pieniędzy na własne wydatki. Ważne były również inne przyczyny: chęć zdobycia doświadczenia zawodowego, chęć zdobycia kontaktów i znajomości, które mogą być przydatne w przyszłości, a także chęć pożytecznego zagospodarowania wolnego czasu.

Wykres 1. Częstotliwość wykonywania pracy zarobkowej przez studentów (w %)

Źródło: opracowanie własne

Z wykresu 1 wynika, że najczęściej pracą zarobkową wykonują studenci przez 2–3 dni w tygodniu i w weekendy.

7. Studenci pracujący podczas studiów i studenci niepracujący – charakterystyki⁷

Przeprowadzone analizy pokazują, że:

1. W grupie studentów posiadających pracę zarobkową wyraźnie rzadsze niż w całej próbie są deklaracje korzystania z innych niż praca zarobkowa źródeł dochodów.

2. Zarówno w całej badanej próbie, jak i wśród studentów, którzy posiadają pracę, najpopularniejsze źródła dochodów to pomoc rodziców, opiekunów lub znajomych oraz stypendia przyznawane przez uczelnię.

Wśród pracujących studentów:

3. Ze stypendiów uczelnianych najczęściej korzystają kobiety (niemal 41%), studenci kierunków artystyczno-humanistyczno-społecznych (ponad 46%), mieszkający na wsi (ponad 62%) oraz ci, których rodziny znajdują się w bardzo złej sytuacji materialnej (75%).

⁷ Wszystkie charakterystyki zaprezentowane w tym podrozdziale pochodzą z publikacji *Młodzież w czasach nieufności...* (op. cit.) z rozdziału „Praca zarobkowa studentów jako element kariery zawodowej” autorstwa T. Kołodziejca.

4. Z pomocy rodziców, opiekunów lub znajomych najczęściej korzystają kobiety (niemal 55%), studenci kierunków techniczno-ścisłych (ponad 55%), mieszkający w miastach liczących 20 tys. do 100 tys. mieszkańców (niemal 59%) oraz ci, których rodziny znajdują się w bardzo dobrej sytuacji materialnej (ponad 76%).

5. Częściej prace związane ze studiowanym kierunkiem podejmują ci badani, których rodziny znajdują się w przeciętnej, dobrej lub bardzo dobrej sytuacji materialnej. W tych grupach procent takich deklaracji wynosił od niespełna 33% do ponad 37%. W przypadku respondentów, których rodziny znajdują się w trudnej lub złej sytuacji materialnej, deklaracje o związku wykonywanej pracy ze studiowanym kierunkiem stanowiły od niespełna 13% do 25% wskazań.

6. Spośród wszystkich respondentów, którzy zadeklarowali posiadanie w momencie badania pracy, 31,7% stwierdziło, że jest to praca związana z kierunkiem, który studiuje.

7. Spośród wszystkich respondentów, którzy posiadali w momencie badania pracę, 3% zadeklarowało, że znalazło ją w Urzędzie Pracy, agencji pośrednictwa pracy lub na targach pracy. Blisko 58% wskazało, że pracę zdobyło dzięki krewnym lub znajomym, a niespełna 32%, że znalazło ją dzięki ogłoszeniom zamieszczonym w Internecie, prasie lub na ulicy. 7% studentów wskazało, że pracę znaleźli w inny niż wymienione sposób.

8. Kobiety częściej niż mężczyźni deklarują, że oszczędzają pieniądze na określony cel. Deklarację taką złożyło 60% kobiet i 49% mężczyzn. Nieznacznie częściej kobiety również odkładają pieniądze na tzw. „czarną godzinę”, jednak w tym wypadku różnica jest już wyraźnie mniejsza. Odpowiedzi twierdzącej na to pytanie udzieliło ponad 23% kobiet i ponad 16% mężczyzn. Najczęściej oszczędzają z myślą o realizacji określonego celu studenci nauk ekonomicznych (68,2%), najrzadziej zaś przedstawiciele kierunków techniczno-ścisłych (45%).

8. Zależności między podstawową rolą studenta a innymi rolami społecznymi. Model empiryczny

Zależności pomiędzy podstawową rolą studenta i stopniem jej realizacji mierzonym uzyskanymi ocenami a innymi rolami społecznymi studentów są zjawiskiem złożonym, dlatego konieczne jest zastosowanie takiej analizy danych, która umożliwi ilościową ocenę związków występujących pomiędzy różnymi aspektami tego zjawiska. Chcąc ustalić związek pomiędzy ocenami traktowanymi jako miara spełniania podstawowej roli studentów a innymi omawianymi w artykule rolami studentów, stworzono model regresji liniowej. Analiza regresji pozwala ustalić konsekwencje poszczególnych aktywności przypisanych do różnych ról społecznych podejmowanych przez studentów. Analiza regresji wielokrotnej dostarczyła informacji pozwalającej odpowiedzieć na pytanie, czy poszczególne predyktory (charakterystyki badanych) wprowadzone do modelu

liniowego są istotne statystycznie, oraz czy i na ile model regresji liniowej wyjaśnia zaobserwowaną wariancję wyników zmiennej zależnej (współczynnik R-kwadrat, determinacji).

W celu uniknięcia sytuacji multiplikowania wpływu zmiennych odpowiadających za zbliżone charakterystyki badanych, istotne z punktu widzenia przedmiotu analizy, do modelu włączono tylko te zmienne, które w największym stopniu okazały się w innych analizach współzależne z uzyskiwanymi przez studentów ocenami. Tym samym za predyktory wyjaśniające wpływ podejmowania pracy przez studentów na inne obszary ich życia uznano inne rodzaje aktywności i role społeczne z nimi związane. Są to aktywność sportowa, udział w konsumpcji kultury masowej, udział w konsumpcji kultury wyższej, aktywność towarzyska, aktywność internetowa oraz aktywność związana z realizacją własnego hobby. Do modelu włączono również pracę zarobkową w celu weryfikacji tezy o związku pracy (i roli z nią związanej) z innymi rolami, w tym z rolą podstawową. Za istotny uznano czas potrzebny do wypełniania roli podstawowej, tzn. czas potrzebny na przygotowanie się do zajęć i do egzaminów. Uzyskane wyniki przedstawione są w tabeli 4.

Tabela 3. Model regresji – wpływ wybranych charakterystyk aktywności studenta (związanych z pełnieniem ról społecznych) na uzyskiwane podczas studiów oceny^a

Model	Współczynniki niestandardyzowane		Współczynniki standardyzowane
	B	Błąd standardowy	Beta
1	2	3	4
(Stała)	3,182	,445	
Aktywność sportowa: 1 – codziennie 2 – kilka razy na tydzień 3 – kilka razy na miesiąc 4 – kilka razy w roku 5 – prawie nigdy	-,101	,087	-,072
Udział w konsumpcji kultury masowej (skala jw.)	,032	,077	,023
Udział w konsumpcji kultury wyższej (skala jw.)	,174	,080	,139*
Aktywność towarzyska (skala jw.)	-,072	,102	-,044
Aktywność internetowa (skala jw.)	-,124	,057	-,115*

Tabela 3 (cd.)

1	2	3	4
Realizacja własnego hobby (skala jw.)	,126	,067	,114*
Wykonywanie pracy zarobkowej: 1 – nie 2 – tylko w weekendy 3 – 2–3 dni w tygodniu 4 – codziennie, oprócz weekendów	,089	,099	,047
Czas potrzebny na przygotowanie się do zajęć (średnio): 1 – wcale 2 – do 1 godziny 3 – 1–2 godzin 4 – 2 godziny i więcej	–,075	,045	–,101*
Czas potrzebny na przygotowanie się do egzaminu: 1 – nie przygotowuje się wcale 2 – dzień przed egzaminem 3 – 2–7 dni przed egzaminem 4 – 2–3 tygodni przed egzaminem 5 – przygotowuje się na bieżąco	,042	,078	,030
Systematyczne przygotowywanie się do zajęć przez cały semestr: 1 – zdecydowanie nie 2 – raczej nie 3 – ani tak, ani nie 4 – raczej tak 5 – zdecydowanie tak	,255	,047	,308**

^a $R^2 = 0,371^a$, skorygowane $R = 0,137$, $F(5,286) = 37,493$, * $p < 0,001$, ** $p < 0,05$.

Źródło: opracowanie własne.

Z modelu regresji wynika, że uzyskiwaniu lepszych (wyższych) ocen przez studentów sprzyja systematyczne przygotowywanie się do zajęć przez cały semestr, realizacja własnego hobby oraz udział w kulturze wyższej. Czynnikiem, które temu nie sprzyjają, są aktywność internetowa (gry, uczestnictwo w portalach społecznościowych) oraz aktywność towarzyska. Jest to stosunkowo łatwe do

wyjaśnienia. Akurat te dwa rodzaje aktywności są najbardziej czasochłonne i powodują ograniczenie czasu potrzebnego na naukę, czyli wywiązywanie się z podstawowej roli studenta. Można też przypuszczać, że studenci podejmujący pracę zarobkową w pierwszej kolejności ograniczają lub nawet rezygnują właśnie z tych aktywności. Wykonywanie pracy zarobkowej, jak wynika z modelu, nie wpływa na uzyskiwane oceny, co pokazano już w tabeli 2.

Przedstawiony model jest zaledwie wstępem, zasygnalizowaniem pewnych procesów zachodzących w społecznych rolach studentów. Dopiero szczegółowe poznanie różnych aspektów poszczególnych aktywności studentów i skonfrontowanie ich z pracą (również opisywaną w wielu wymiarach) dałoby pełną wiedzę o wpływie pracy zarobkowej podczas studiów na ich przebieg i wywiązywanie się z podstawowych obowiązków studenta. W moim przekonaniu nawet wstępna analiza dotycząca wzajemnych związków różnych aktywności studentów pokazuje zachodzące zmiany oraz prawdopodobne kierunki i tendencje.

9. Wnioski

Podstawowym celem artykułu było podjęcie próby odpowiedzi na pytanie, czy i w jakim stopniu praca podczas studiów (w przypadku studentów studiów stacjonarnych) wpływa na wykonywanie podstawowej roli studenta. Rolę tę określają przede wszystkim prawa i obowiązki studenta, a sposób jej spełniania weryfikować można poprzez wymierne wskaźniki, takie jak: oceny, nagrody, stypendia itp. Praca zarobkowa, w szczególności wykonywana w tygodniu (a nie w weekendy lub/i podczas wakacji), może kolidować z rolą podstawową i generować konflikty wewnątrz roli. Występujące w każdej roli społecznej (także roli studenta) strukturalne mechanizmy rozładowywania konfliktów i napięć w zespole ról redukują te konflikty. Studenci mają prawo do indywidualnej organizacji studiów, co pozwala im łączyć studia z pracą nawet w ciągu tygodnia. Inne mechanizmy związane są z ograniczaniem lub rezygnacją z innych ról społecznych; jednostka poprzez zmniejszenie swojego zespołu ról minimalizuje napięcia w roli. Może również stosować indywidualne mechanizmy redukcji tych napięć. Jednostka nie będąc w stanie sprostać wszystkim zobowiązaniom, nie mogąc usatysfakcjonować innych uczestników interakcji w poszczególnych rolach społecznych ani wypełnić wszystkich żądań, uruchamia indywidualne, osobowościowe mechanizmy redukujące napięcia w roli (por. Szmatka 1989).

Wstępne badania empiryczne przedstawione w artykule wskazują, że w pierwszej kolejności studenci ograniczają swoją aktywność internetową, towarzyską i sportową. Tym samym wycofują się z ról, które są swoiste dla roli studenta, ale nie wpływają na rolę podstawową. Jeżeli obecnie około 40% studentów studiów stacjonarnych pracuje podczas studiów (również w ciągu tygodnia), to wpływać to może na charakter środowiska studenckiego. Przejawia się to mniejszym

zainteresowaniem działaniami na rzecz środowiska studenckiego, zredukowaną samorządnością studencką czy jakąkolwiek inną działalnością studencką (także polityczną). Kolejne pogłębione badania nad przemianami roli podstawowej i innych ról społecznych studenta mogą pokazać, jakie skutki będą miały te zmiany dla szeroko rozumianej kultury studenckiej i środowiska akademickiego.

Bibliografia

- Ehrlich S. (1995), *Wiążące wzory zachowań*, PWN, Warszawa
- Goffman E. (1961), *Encounters: Two Studies in the Sociology of Interaction*, Penguin, Harmondsworth
- Goffman E. (1981), *Człowiek w teatrze życia codziennego*, PIW, Warszawa
- Gołdyka L., Leszkowicz-Baczyńska Ż., Leszkowicz-Baczyński J., Szczegóła L., Zielińska M. (1999), *Studenci zielonogórcy u progu XXI wieku*, Lubuskie Towarzystwo Naukowe, Zielona Góra
- Hajduk E. (1982), *Przemiany społecznej osobowości studentów*, Wyd. WSP, Zielona Góra
- Hajduk E. (2001), *Kulturowe wyznaczniki biegu życia*, Warszawa
- Mądrzycki T. (1996), *Osobowość jako system tworzący i realizujący plany. Nowe podejście*, GWP, Gdańsk
- Modrzewski J. (1989), *Środowisko społeczne młodzieży studiującej*, Wyd. UAM, Poznań
- Szczepański M., Szafraniec K., Śliz A. (2015), *Szkolnictwo wyższe, uniwersytet, kształcenie akademickie w obliczu koniecznej zmiany*. Ekspertyza Komitetu Socjologii Polskiej Akademii Nauk, Wyd. PAN, Warszawa
- Szmatka J. (1989), *Małe struktury społeczne. Wstęp do mikrosocjologii strukturalnej*, PWN, Warszawa
- Turner R.H. (1978), *The Role and the Person*, "American Journal of Sociology", no. 84, s. 1–23
- Zielińska M., Szaban D. (2016), *Młodzież w czasach nieufności. Studenci zielonogórcy o sobie i innych* (e-book), Wyd. Uniwersytetu Zielonogórskiego oraz Fundacja Obserwatorium Społeczne Inter Alia, Zielona Góra
- Zielińska M. (1997), *Kariery zawodowe absolwentów wyższej uczelni. Biograficzne uwarunkowania karier zawodowych. Badania panelowe*, Lubuskie Towarzystwo Naukowe, Zielona Góra
- Znanięcki F. (1997), *Społeczna rola studenta uniwersytetu*, Wyd. NAKOM, Poznań.
- Znanięcki F. (2011), *Relacje społeczne i role społeczne. Niedokończona socjologia systematyczna*, PWN, Warszawa

Maria Zielińska

WORK WHILE STUDYING AND ITS IMPACT ON THE SOCIAL ROLE OF A UNIVERSITY STUDENT. OUTLINE OF THE PROBLEM

Summary. Earning a living during the time of study is slowly becoming the norm in Polish reality. Economic activity is increasingly being added to student life and activity. There are many different motivations for earning a living. Most often it is the desire to improve one's own economic situation. Increasingly, however, work is being undertaken by young people in order to gain professional experience that can be demonstrated in their efforts for better post-graduate work and CV placement. The main purpose of the article is to try to answer the question of whether and to what extent work during study influences the basic role and other social roles of a student. Empirical data achieved in course of research conducted among students of University of Zielona Góra in 2015.

Keywords: academic youth, student role, role structure, role conflict, role play, work.